

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ TUTUMLARININ SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Gülbahar Korkmaz
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans mezunu
yarenyosunotmail.com

Fatma SADIK
ÇÜ. Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
fsadik@cu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, Adana ili merkez ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tutum düzeylerinin demografik değişkenler açısından anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma, nicel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı tarama modelindedir. Verilerin toplanması amacıyla 13 devlet ve 2 özel okul olmak üzere 15 ilköğretim okulunda görev yapan öğretmenlere ulaşılmış, araştırmaya gönüllük esasına dayalı olarak toplam 414 öğretmen katılmıştır. Öğretmen Tutumu Ölçeği uygulanarak elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra, t-testi, varyans analizi ve LSD analizleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin mesleklerine karşı tutumlarının genel olarak orta düzeyde olduğu, erkek öğretmenlerin “İnsancıl Düşünsel Yaklaşım” boyutunda bayan öğretmenlere göre anlamlı derecede daha olumlu tutuma sahip oldukları, 40 ve üzeri yaş grubundaki öğretmenlerin mesleki sorumluluk ve ayrımcılığa karşı duyarlılıklarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca Eğitim Enstitüsü mezunu öğretmenlerin diğer fakültelerden, Lisans Tamamlama programı mezunu öğretmenlerin Eğitim Enstitülerinden mezun öğretmenlere göre anlamlı derecede daha fazla mesleki sorumluluk sahibi ve ayrımcılığa karşı daha duyarlı oldukları görülmüştür. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki çevrelerde bulunan okullarda görev yapan öğretmenlerin öğrenci ve öğrenmeye karşı tutumları daha olumlu olurken, öğretmenlerin mesleğe, öğrenci ve öğrenmeye karşı tutumları sınıf mevcutlarına göre farklılaşmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmenlik Mesleği, Tutum, Mesleki Tutum.

ABSTRACT

This study aims to determine level of professional attitudes of teachers in primary schools which are located in Adana central province and to reveal whether these differ significantly with respect to socio-demographic variables. Quantitative research methods have been utilized in the present study. 414 volunteer teachers in 15 primary schools located in the province at stake participated the study. T-Test, analysis of variance and LSD Test have been employed as well as descriptive statistics in analyzing data collected through the Professional Attitude Scale (PAS) administered to the teachers. The study indicates that teachers' professional attitude, in general, is over

Bu araştırma 19. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur (16-18 Eylül, 2010), Lefkoşa, KKTC.

average and positive and that male teachers have significantly more positive attitude than female teachers with respect to “Spiritual Humanistic Approach” and that teachers aged 40+ are professionally more responsible and remain less indifferent to discrimination. It also indicates that teachers completing an undergraduate programme are professionally more responsible and less indifferent to discrimination than those graduating from the institutes of education and that the latter than those graduating from other faculties. Teachers in schools of high socio-economic level have more positive attitude towards students and learning than their colleagues in schools of low socioeconomic level.

Keywords: Teaching Profession, Attitude, Professional Attitude.

Giriş

Öğretmenlik, belirli bilgi ve becerileri kazandırmaktan öte bireyin toplumsal yeteneklerinin ve kişisel gelişiminin sağlanmasını hedefleyen bir insanlık mesleğidir. Öğrenciler öğretmenin verdiği bilgilerden daha çok davranışlarından etkilenmekte, öğretmenler özellikle mesleğe, öğrenciye ve okul çalışmalarına yönelik tutumlarıyla, öğrencilerin öğrenmesini ve kişilik gelişimini etkilemektedir (Gürkan, 1993; Küçükahmet, 1998). Dolayısıyla nitelikli bir öğretmenin alan bilgisi ve yöntem konusunda eğitilmiş olmasının yanı sıra olumlu tutum, değer ve alışkanlıklara da sahip olması gerekmektedir. Tutum, belirli nesne, durum, kurum ya da diğer insanlara karşı öğrenilmiş, olumlu ya da olumsuz tepkide bulunma eğilimi olup, bireyin karşısındakine biçtiği değere ve ilgiye göre yönlenebilir (Tufan ve Güdek 2008, s.28). İnsanlar değerli bulduğuna karşı kabul edici, değersiz bulduğuna karşı reddedici, ilgili bulduklarına karşı olumlu bir tutum takınma eğilimindedir. Bu açıdan bakıldığında ilgilerle tutumlar birbirine benzemektedir. Fakat ilgiler bir bireyin kendi etkinliklerine ilişkin duygu ve tercihleriyle sınırlı iken tutumlar bir davranış eğilimine sahip olmaktadır (Tezbaşaran, 1997, s.1). Mesleki tutum ise bireylerin meslek yaşamları boyunca edindikleri deneyimlerin etkisiyle mesleklerine karşı bir takım düşünsel ve duygusal yüklemelerde bulunması ve zamanla bu yüklemeleri davranışlarına yansıtmasıyla gelişmektedir (Can, 1987, s.160). Aynı mesleği yapmakta olan bireylerin davranışlarında dolaylı olarak tutumlarında ortak noktalar bulmak mümkün olmakla birlikte bu durum tüm bireylerin aynı düzeyde bir tutum içinde olduğu anlamına gelmemektedir. İlgili araştırmalar incelendiğinde öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarının öğretme davranışlarıyla ve öğrencilerin başarılarıyla ilişkili olduğu (Bauch, 1982; Ramsey ve Ransley,1986; De Jesus ve Conboy, 2001), tutumların yapılan işten alınan hazzı (iş doyumunu) etkilediği (Medved, 1982; Gottlieb ve Yakir, 1995; Tamara,2001), iş doyumunu yüksek öğretmenlerin hizmet-içi eğitimlerine önem verdikleri, yenilikleri öğrenme ortamına aktardıkları ve çevre ile daha demokratik ilişkiler kurdukları görülmektedir (Chase, 1985; Çeliköz ve Çetin, 2004; Tekerci, 2008). Bu durumda öğretmenlerin iş doyumunu etkileyen, "mesleğe yönelik tutumların" ölçülmesi ve olumlu yönde geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmasının nitelikli eğitim-öğretimin temel anahtarı olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin öğretmenliğe karşı özelleşmiş tutumlarına yönelik araştırmalar incelendiğinde genellikle hizmet öncesi öğretmen adaylarına odaklanıldığı (Çelenk,1988; Erden, 1995; Sürücü, 1997; Çapa ve Çil, 2000; Üstün vd, 2004; Kaya ve

Büyükkasap, 2005; Köksal, 2009), hizmet içi öğretmenlerin mesleki tutumlarını inceleyen çalışmaların ise nispeten daha az olduğu görülmüştür (Bilgin, 1996; Karahan, 2005; Tekerci, 2008; Tanrıverdi, 2008). Kişiliğin bir parçası olması nedeniyle tutumlar şüphesiz birçok faktörden etkilenmektedir. Nitekim konuyla ilgili ulaşılabilen araştırmalarda da öğretmenlik tutumlarının cinsiyet, medeni durum, mezun olunan okul türü, öğrenci sayısı ve mesleki kıdem gibi değişkenler açısından ele alındığı görülmüştür (Çelenk, 1988; Bilgin, 1996; Karahan, 2005; Tekerci, 2008; Tanrıverdi, 2008). Ancak ülkemizde öğretmenlik mesleğine giriş denetiminin 1999 yılından bu yana merkezi sınav sistemi ile yapılıyor olması, öğretmen adaylarının mezun olur olmaz göreve başlama olanaklarını azaltmıştır. Bu durum mesleğe başlayan öğretmenler arasında kıdem ile yaş arasındaki doğru orantıyı azaltmaya başlamış, ayrıca kesintisiz sekiz yıllık eğitim uygulamasına geçilmesiyle öğretmenlerin daha önce ilkokul ve ortaokul öğretmeni olarak ifade edilen konumları (Tezcan, 1995, s.311) değişmiştir. İkili öğretim (yarım gün) yapan ilköğretim okulları arasında tam gün öğretime geçen okulların sayısının artması ve bu uygulamayı ülke geneline yayma çalışmalarının hızlandırılmasının da, öğretmenliğin özellikle bayanların gözünde çekici olan yarım günlük çalışma koşullarını (Tezcan, 1995, s.287) etkilediği görülmektedir. Bu gerekçelerden hareketle Adana ili merkez ilçelerindeki ilköğretim okullarının birinci ve ikinci kademesinde görev yapan öğretmenlerin öğretmenliğe yönelik tutumlarını sosyo-demografik değişkenler açısından irdeleyen bir araştırma yapmaya gereksinim duyulmuştur. Bu temel amaç doğrultusunda araştırmanın cevap aradığı sorular şunlardır:

1. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğine yönelik tutum düzeyleri nedir?
2. İlköğretimde görev yapan öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları; cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem, mezun olunan okul türü, görev yapılan eğitim-öğretim kademesi, görev yapılan okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi, okulun öğretim şekli ve sınıf mevcuduna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, öğretmenlerin mesleki tutum düzeylerini belirlemeye yönelik olarak tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırma evreni, Adana ili merkez ilçelerindeki devlet ve özel ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Uygulama yapılacak okulların saptanması amacıyla İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan bilgiler doğrultusunda okulların bulunduğu çevrelerin sosyo-ekonomik düzeyi belirlenmiş ve oranlı küme örnekleme yapılmıştır. Bu doğrultuda araştırma örneklemini 13 devlet ve 2 özel ilköğretim okulunda görev yapan öğretmenler oluşturmuştur. Araştırmaya gönüllü olarak 246'sı kadın, 168'i erkek olmak üzere toplam 414 öğretmen katılmıştır. Kırk altı öğretmen 25–29 yaş, 90 öğretmen 30–34 yaş, 105 öğretmen 35–39 yaş, 173 öğretmen ise 40 ve üzeri yaş grubunda olup, 333 öğretmen evli, 81 öğretmen bekârdır. Öğretmenlerin 64'ü Eğitim Enstitüsü (EE), 42'si Eğitim Yüksekokulu (EYO), 170'i

Eğitim Fakültesi (EF), 60'ı Fen-Edebiyat Fakültesi (FEF) 34'ü Lisans tamamlama (LT) programı, 44'ü ise diğer fakültelerden (DF) mezundur. Yirmi iki öğretmen 0–4 yıl, 76 öğretmen 5- 9 yıl, 109 öğretmen 10–14 yıl, 70 öğretmen 15–19 yıl ve 137 öğretmen 20 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip olup, 226'sı okulun birinci, 188'i ikinci kademesinde görev yapmaktadır. Öğretmenlerin 107'si alt, 140'ı orta ve 167'si üst sosyo-ekonomik düzeydeki çevrelerde bulunan okullarda olup, 350 öğretmen ikili, 64 öğretmen ise normal/tam gün öğretim yapmaktadır. Kırk dört öğretmenin sınıfında 24 ve daha az, 120 öğretmenin sınıfında 25–34, 215 öğretmenin sınıfında 35–44 ve 35 öğretmenin sınıfında 45 ve üzerinde öğrenci bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında Okçabol ve diğerleri (2003) tarafından geliştirilen “Öğretmen Tutum Ölçeği (ÖTÖ)” ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. ÖTÖ, beşli likert tipi derecelendirme (hiç katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, tamamen katılıyorum) içeren 40 maddeden oluşmaktadır. Öğretmen, öğretmen adayı ve öğretim elemanlarından oluşan 3374 kişilik bir örneklem üzerinde yapılan çalışmalarla güvenilirlik kat sayısı (Cronbach Alpha) .80 olarak hesaplanan ölçek toplam dört boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin “İnsancıl Düşünsel Yaklaşım” boyutu, alana giriş özellikleri olarak dikkate alınmış olan inanç, tutum ve beklentileri yansıtmakta, “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık”, boyutu ise özel bilgi, çağdaşlık, düşünsel ve duyuşsal hazırlık bağlamında mesleki hazırlığa yönelik ifadelerden oluşmaktadır. “Öğrenci ve Öğrenmeye Karşı Tutum” boyutu mesleki süreçleri etkileyen etmenler ve mesleki süreç alanlarını; “Mesleğe Karşı Tutum” olarak adlandırılan dördüncü boyut, öğretmenlerin mesleki kimlik ile öğretmenlik mesleğine bakışlarını yansıtmaktadır. Kişisel Bilgi Formu ise öğretmenlerin; cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem, mezun olunan okul türü, görev yapılan eğitim-öğretim kademesi, okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi, okulun öğretim şekli ve sınıf mevcutlarını belirlemeye yönelik toplam dokuz sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

2008–2009 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında araştırmacı tarafından okul ziyaretleri yapılarak elde edilen verilerin analizinde SPSS-Windows 13.0 paket programı kullanılmıştır. Öğretmenlerin mesleki tutum düzeylerini belirlemek amacıyla ÖTÖ' den elde ettikleri puanların aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmış, elde edilen aritmetik ortalamalar; 1.00–1.80'e kadar “Hiç Katılmıyorum”, “Çok düşük”; 1.81–2.60'a kadar “Katılmıyorum”, “Düşük”; 2.61–3.40'a kadar “Kararsızım”, “Orta”; 3.41–4.20'ye kadar “Katılıyorum”, “Yüksek” ve 4.21–5.00'ye kadar “Tamamen Katılıyorum”, “Çok yüksek” değerlendirme aralıklarına göre yorumlanmıştır. Öğretmenlerin mesleki tutumlarında araştırmada ele alınan değişkenler açısından anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek amacıyla ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır. Yapılan ANOVA analizi sonucunda F değeri anlamlı bulunan gruplar arasında, varyansların homojen olduğu durumlarda LSD çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Ayrıca tek yönlü varyans analizinin uygulanmasından önce varyansların homojenliğini kontrol etmek için Levene testi uygulanmıştır.

Bulgular

İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Bulgular

Tablo 1, ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin; “ÖTÖ puanlarına ait aritmetik ortalama ve standart sapmaları göstermektedir.

Tablo 1. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin (N=414) ÖTÖ Puanlarına Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Ölçek Puanları	\bar{X}	Ss	Min-Max
İnsancıl Düşünsel Yaklaşım Alt Ölçeği	30.55	3.27	8 – 40
Mesleki Sorumluluk ve Ayrımcılık Alt Ölçeği	48.69	5.81	12 – 60
Öğrenci ve Öğrenmeye Karşı Tutum Alt Ölçeği	41.70	4.21	13 – 65
Mesleğe Karşı Tutum Alt Ölçeği	24.20	2.80	7 – 35
Öğretmen Tutum Ölçeği Toplam Puanı	145.15	10.89	40 – 200

Tablo 1’de görüldüğü gibi öğretmenlerin ölçekten elde ettikleri puanlara ait aritmetik ortalamalar “İnsancıl düşünsel yaklaşım” alt ölçeğinde 30.55; “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” alt ölçeğinde 48.69; “Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum” alt ölçeğinde 41.70; “Mesleğe karşı tutum” alt ölçeğinde 24.20 ve ÖTÖ toplam puanı açısından 145.15 dir. Bu değerler 5’li derecelendirme ölçeği üzerinden dikkate alındığında Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık (4.05) haricinde diğer boyutlarda 4’ün üzerinde bir ortalama elde edilemediği görülmektedir. Buna göre öğretmenler ölçekte belirtilen maddelere genel olarak “katılıyorum” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Puanlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 2, ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin ÖTÖ puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçlarını içermektedir.

Tablo 2. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ÖTÖ Puanlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Ölçek Puanları	Kadın (N=246)		Erkek (N=168)		t	p
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss		
İnsancıl Düşünsel Yaklaşım	30.18	3.09	31.08	3.46	-2.774	.006*
Mesleki Sorum. ve Ayrımcılık	43.30	6.08	43.95	6.83	-1.020	.308
Öğrenci ve Öğr Karşı Tutum	41.56	4.07	41.90	4.41	-.814	.416
Mesleğe Karşı Tutum	24.11	2.67	24.33	2.97	-.803	.422
ÖTÖ Toplam Puan	144.81	10.45	145.66	11.52	-.777	.438

*p<.01

Tablo 2’ de görüldüğü gibi erkek öğretmenlerin gerek alt ölçekler gerekse ölçek toplam puanına ait aritmetik ortalamaları kadın öğretmenlerden daha yüksektir. İki grubun puanları arasındaki farklılıklar “İnsancıl düşünsel yaklaşım” alt ölçeğinde erkek öğretmenler lehine anlamlı olurken [t(412)=-2.774, p<.01], diğer puanlar arasındaki farklar ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Puanlarının Yaşa Göre Dağılımı

Tablo 3, ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin ÖTÖ' den aldıkları puanların yaşlarına göre aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 3. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ÖTÖ Puanlarının Yaşlarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Yaş	Ölçek Puanları									
	İnsancıl Düşünsel Yaklaşım		Mesleki Sorum. ve Ayrımcılık		Öğrenci ve Öğr. Karşı Tutum		Mesleğe Karşı Tutum		ÖTÖ Toplam Puan	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
25-29 (N=46)	30.45	2.88	43.84	6.18	42.13	3.49	24.30	2.65	145.60	9.98
30-34 (N=90)	30.60	2.95	41.77	5.86	41.40	4.11	24.07	2.62	144.33	10.14
35-39 (N=105)	30.79	3.07	42.40	6.31	42.11	4.34	24.53	2.90	146.02	11.62
40- + (N=173)	30.41	3.64	45.13	6.43	41.49	4.36	24.04	2.87	144.93	11.09
F	.311		7.342		.789		.745		.443	
p	.817		.000*		.500		.526		.722	

*p<.001

Tablo 3 incelendiğinde Öğretmen Tutum Ölçeği'nden elde edilen puanlara ait en yüksek aritmetik ortalamaların "İnsancıl düşünsel yaklaşım" alt ölçeğinde 35-39 yaş (\bar{X} =30.79); "Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık" alt ölçeğinde 40 ve üzeri yaş (\bar{X} =45.13); "Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum" alt ölçeğinde 25-29 yaş (\bar{X} =42.13); "Mesleğe karşı tutum" alt ölçeğinde 35-39 yaş (\bar{X} =24.53); ölçek toplam puanı açısından ise 35-39 yaş (\bar{X} =146.02) grubundaki öğretmenlere ait olduğu görülmektedir. Yapılan varyans analizi sonucunda öğretmenlerin puanları arasındaki farklılıkların sadece "Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık" alt ölçeğinde anlamlı olduğu saptanmıştır [F(3-410)=7.342, p<.001]. Farkların kaynağını incelemek üzere yapılan LSD testi sonucunda gruplar arasındaki farkların, 30-34 yaş, 35-39 yaş ile 40 ve üzeri yaş grubundaki öğretmenler arasında, 40 ve üzeri yaş grubundaki öğretmenler lehine anlamlı olduğu belirlenmiş, diğer grupların puanları arasındaki farklar ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Puanlarının Medeni Duruma Göre Dağılımı

Tablo 4, ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin ÖTÖ puanlarının medeni durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan t-testi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ÖTÖ Puanlarının Medeni Duruma Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Ölçek Puanları	Bekâr (N=81)		Evli (N=333)		t	p
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss		
İnsancıl Düşünsel Yaklaşım	31.01	2.80	30.44	3.37	1.408	.160
Mesleki Sorum. ve Ayrımcılık	44.28	7.03	43.39	6.23	1.120	.263
Öğrenci ve Öğr. Karşı Tutum	42.41	4.00	41.52	4.25	1.715	.087
Mesleğe Karşı Tutum	24.30	2.91	24.18	2.77	.370	.712
ÖTÖ Toplam Puan	147.29	11.40	144.63	10.72	1.977	.049*

*p<.05

Tablo 4’ de görüldüğü gibi bekâr öğretmenlerin alt ölçekler ve ÖTÖ’ den elde ettikleri toplam puanlara ait aritmetik ortalamalar evli öğretmenlerden daha yüksektir. İki grubun puanları arasındaki farklılıklar, Öğretmen Tutum Ölçeği toplam puanları açısından bekâr öğretmenler lehine istatistiksel olarak anlamlı olurken [t(412)=1.977, p<.05], diğer puanlar arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Puanlarının Mesleki Kıdeme Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ÖTÖ puanlarının mesleki kıdemlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 5’ de verilmiştir.

Tablo 5. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ÖTÖ Puanlarının Mesleki Kıdeme Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kıdem (Yıl)	Ölçek Puanları									
	İnsancıl Düşünsel Yaklaşım		Mesleki Sorum. ve Ayrımcılık		Öğrenci ve Öğr. Karşı Tutum		Mesleğe Karşı Tutum		ÖTÖ Toplam Puan	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
0-4 N=22	30.18	2.93	42.45	5.09	41.50	3.56	24.18	2.64	142.86	10.78
5-9 N=76	31.03	2.64	42.93	6.46	41.61	4.02	24.38	2.56	145.81	9.77
10-14 N=109	30.64	3.17	41.93	6.10	41.63	4.30	24.13	2.93	144.66	11.56
15-19 N=70	30.91	3.47	42.80	7.44	42.30	4.68	24.31	2.86	147.17	11.39
20 + N=137	30.08	3.57	45.79	5.62	41.52	4.13	24.10	2.84	144.52	10.68
F	1.420		6.903		.437		.157		1.083	
p	.227		.000*		.782		.960		.364	

p<.001

Tablo 5 incelendiğinde, mesleki kıdem açısından Öğretmen Tutum Ölçeği’ nden elde edilen puanlara ait en yüksek aritmetik ortalamaların “İnsancıl düşünsel yaklaşım” alt ölçeğinde 5-9 yıl (\bar{X} =31.03); “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” alt ölçeğinde 20 ve üzeri yıl (\bar{X} =45.79); “Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum” alt ölçeğinde 15-19 yıl

(\bar{X} =42.30); “Mesleğe karşı tutum” alt ölçeğinde 5-9 yıl (\bar{X} =24.38); ölçek toplam puanı açısından ise 15-19 yıl (\bar{X} =147.17) kıdeme sahip öğretmenlere ait olduğu görülmektedir. Ancak Tablo 5’ de verilen varyans analizi sonuçlarında da görüldüğü gibi öğretmenlerin Öğretmen Tutum Ölçeği’ den elde ettikleri puanlar arasındaki farklılıklar sadece “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” alt ölçeğinde anlamlıdır [F(4-409)=6.903, p<.001]. Farkların kaynağını incelemek üzere yapılan LSD testi sonucunda, farkın 20 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip öğretmenler ile mesleki kıdemi 0-4 yıl, 5-9 yıl, 10-14 yıl ve 15-19 yıl olan öğretmenler arasında mesleki kıdemi 20 yıl ve üzerinde olan öğretmenler lehine anlamlı olduğu saptanmıştır.

İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Puanlarının Mezun Oldukları Okul Türüne Göre Dağılımı

Tablo 6, araştırmaya katılan öğretmenlerin ÖTÖ puanlarının mezun oldukları okul türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 6. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ÖTÖ Puanlarının Mezun Oldukları Okul Türüne Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Okul Türü	Ölçek Puanları									
	İnsancıl Düşünsel Yaklaşım		Mesleki Sorum. ve Ayrımcılık		Öğrenci ve Öğr. Karşı Tutum		Mesleğe Karşı Tutum		ÖTÖ Toplam Puan	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
EE N= 64	30.17	3.71	46.98	5.38	41.64	4.43	23.90	3.01	143.90	12.70
EYO N=42	29.00	3.32	44.14	5.49	42.09	3.90	24.45	2.65	144.78	8.25
EF N=170	30.92	3.24	42.47	6.60	41.27	4.25	24.44	2.79	145.39	10.97
FEF N=60	30.73	3.35	42.35	6.19	42.33	4.30	23.95	3.01	145.76	11.57
LT N=34	30.35	2.48	45.00	5.70	42.67	3.80	23.85	2.20	146.11	9.09
DF N=44	31.06	2.68	42.86	5.68	41.45	4.19	24.11	2.81	144.84	10.70
F	2.837		5.933		1.095		.665		.290	
P	.016*		.000**		.363		.650		.919	

*p<.05; ** p<.001

EE: Eğitim Enstitüsü; EYO: Eğitim Yüksek Okulu; EF: Eğitim Fakültesi FEF: Fen Edebiyat Fakültesi; LT: Lisans Tamamlama; DF: Diğer Fakülteler

Tablo 6’da görüldüğü gibi mezun olunan okul türüne göre Öğretmen Tutum Ölçeği’nden elde edilen puanlara ait en yüksek ortalamalar “İnsancıl düşünsel yaklaşım” alt ölçeğinde diğer fakülte (\bar{X} =31.06); “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” alt ölçeğinde eğitim enstitüsü (\bar{X} =46.98); “Mesleğe karşı tutum” alt ölçeğinde eğitim

yüksek okulu ($\bar{X}=24.45$); “Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum” alt ölçeği ($\bar{X}=42.67$) ve ÖTÖ toplam puanları açısından ($\bar{X}=146.11$) ise lisans tamamlama programı mezunu öğretmenlere aittir. Yapılan varyans analizi sonucunda öğretmenlerin “İnsancıl düşünsel yaklaşım” ve “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” alt ölçeklerine ait puanların ortalamaları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı [$F(5-408)= 2.837, p<.05; 5.933, p<.001$]; mesleğe, öğrenci ve öğrenmeye karşı tutumları ile ölçek toplam puanları arasındaki farkların ise mezun olunan okul türü açısından anlamlı olmadığı saptanmıştır. Farkların kaynağını incelemek üzere yapılan LSD testi sonucunda, “İnsancıl Düşünsel Yaklaşım” alt ölçeğine ait farkların EYO ve FEF mezunu öğretmenler arasında FEF mezunu; EYO ve EF mezunu öğretmenler arasında EF mezunu; FEF ve EF mezunu öğretmenler arasında EF mezunu; EYO ve DF mezunu öğretmenler arasında DF mezunu öğretmenler lehine anlamlı olduğu belirlenmiştir. “Mesleki Sorumluluk ve Ayrımcılık” alt ölçeğinde ise aritmetik ortalamalar arasındaki anlamlı farkın EE mezunu öğretmenler ile EYO, EF, FEF, LT ve DF mezunu öğretmenler arasında EE mezunu öğretmenler lehine; EF ve LT programı mezunu öğretmenler arasında LT programı mezunu öğretmenler lehine anlamlı olduğu görülmüştür.

İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Görev Yapılan Eğitim-Öğretim Kademesine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ÖTÖ puanlarının görev yaptıkları eğitim-öğretim kademesine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ÖTÖ Puanlarının Görev Yaptıkları Eğitim-Öğretim Kademesine Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Ölçek Puanları	I. Kademe N=226		II. Kademe N=188		t	p
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss		
İnsancıl Düşünsel Yaklaşım	30.42	3.20	30.70	3.36	-.844	.399
Mesleki Sorum. ve Ayrımcılık	43.30	6.43	43.88	6.36	-.907	.365
Öğrenci ve Öğr. Karşı Tutum	42.09	4.27	41.22	4.10	2.084	.038*
Mesleğe Karşı Tutum	24.52	2.78	23.82	2.78	2.538	.012*
ÖTÖ Toplam Puan	146.14	11.41	143.96	10.15	2.032	.043*

*p<.05

Tablo 7 incelendiğinde, İnsancıl düşünsel yaklaşım ($\bar{X}=30.70$) ve Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık ($\bar{X}=43.88$) alt ölçeklerinden elde edilen puanlara ait aritmetik ortalamaların II. Kademe; Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum ($\bar{X}=42.09$), Mesleğe karşı tutum ($\bar{X}=24.52$) alt ölçekleri ile ölçek toplam puanına ait aritmetik ortalamaların ($\bar{X}=146.14$), ise I. Kademe görev yapan öğretmenlerde daha yüksek olduğu görülmektedir. İki grubun puanlarına ait aritmetik ortalamalar arasındaki bu farklılıklar “Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum”, “Mesleğe karşı tutum” alt ölçekleri ile ÖTÖ toplam puanları açısından I. Kademe görev yapan öğretmenler lehine istatistiksel olarak anlamlı olurken [$t(412)=2.084, 2.538, 2.032, p<.05$], diğer puanlar arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Dağılımı

Tablo 8, öğretmenlerin ÖTÖ puanlarının görev yaptıkları okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 8. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ÖTÖ Puanlarının Görev Yaptıkları Okulların Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Düzeyine (SED) Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

SED	Ölçek Puanları									
	İnsancıl Düşünsel Yaklaşım		Mesleki Sorum. ve Ayrımcılık		Öğrenci ve Öğr. Karşı Tutum		Mesleğe Karşı Tutum		ÖTÖ Toplam Puan	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
Alt N=107	31.28	3.59	40.30	6.29	40.83	4.40	24.40	2.83	144.66	11.41
Orta N=140	29.87	3.07	42.45	5.78	41.73	4.31	24.14	2.80	143.78	11.50
Üst N=167	30.64	3.12	46.59	5.59	42.22	3.93	24.13	2.79	146.62	9.88
F	5.876		41.585		3.624		.354		2.752	
p	.003*		.000**		.028***		.702		.065	

*p<.01; **p<.001; ***p<.05

Tablo 8 incelendiğinde İnsancıl düşünsel yaklaşım (\bar{X} =31.28) ve Mesleğe karşı tutum (\bar{X} =24.40) alt ölçeklerinden elde edilen puanlara ait aritmetik ortalamaların alt; Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık (\bar{X} =46.59), Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum (\bar{X} =42.22) alt ölçekleri ile ÖTÖ toplam puanına ait aritmetik ortalamaların (\bar{X} =146.14) ise üst sosyo-ekonomik çevrelerde bulunan ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerde daha yüksek olduğu görülmektedir. Tablo'8 de görüldüğü gibi ait aritmetik ortalamalar arasındaki farklılıklar “İnsancıl düşünsel yaklaşım”, “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” ve “Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum” alt ölçeklerinde anlamlı olmuştur [F(2-411)= 5.876, p<.01; 41.585, p<.001; 3.624, p<.05]. Farkların kaynağını incelemek üzere yapılan LSD testi sonucunda gruplar arasındaki farkların, “İnsancıl düşünsel yaklaşım” alt ölçeğinde alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyde okullar arasında alt; orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde okullar arasında ise üst, “Mesleki Sorumluluk ve Ayrımcılık” alt ölçeğinde üst sosyo-ekonomik düzeydeki okullar ile orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki okullar arasında üst; orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki okullar arasında ise orta sosyo-ekonomik düzeydeki okullardaki öğretmenler lehine anlamlı olduğu belirlenmiştir. “Öğrenci ve Öğrenmeye Karşı Tutum” alt ölçeğinde de sonuçlar benzer olmuş, gruplar arasındaki farkların alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki okullar arasında üst sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenler lehine anlamlı olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin mesleğe karşı tutumları ile öğretmen tutumlarında ise görev yaptıkları okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okulun Öğretim Şekline Göre Dağılımı

İlköğretimde görev yapan öğretmenlerin öğretmen tutumlarının görev yaptıkları okulların öğretim şekline göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ÖTÖ Puanlarının Görev Yaptıkları Okulların Öğretim Şekline Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Ölçek Puanları	Normal Öğretim N=64		İkili Öğretim N=350		t	p
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss		
	İnsancıl Düşünsel Yaklaşım	30.65	3.07	30.53		
Mesleki Sorum. ve Ayrımcılık	46.26	5.93	43.07	6.36	3.722	.000*
Öğrenci ve Öğr. Karşı Tutum	41.73	3.87	41.69	4.28	.070	.944
Mesleğe Karşı Tutum	24.39	2.58	24.17	2.84	.575	.566
ÖTÖ Toplam Puan	146.18	10.15	144.96	11.03	.822	.411

*p<.001

Tablo 9’ da görüldüğü gibi normal/tam gün eğitim-öğretim yapan öğretmenlerin ÖTÖ’ den elde ettikleri puanlara ait aritmetik ortalamalar ikili öğretim yapan öğretmenlerden daha yüksektir. İki grubun puanları arasındaki bu farklılıklar Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” alt boyutunda normal/tam öğretim yapan okullarda görev yapan öğretmenler lehine anlamlı olurken [t(412)=3.722, p<.001], diğer puanlar arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Sınıf Mevcuduna Göre Dağılımı

Tablo 10, öğretmenlerin ÖTÖ puanlarını sınıf mevcudlarına göre incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 10. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ÖTÖ Puanlarının Sınıf Mevcuduna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Sınıf Mevcudu	Ölçek Puanları									
	İnsancıl Düşünsel Yaklaşım		Mesleki Sorum. ve Ayrımcılık		Öğrenci ve Öğr. Karşı Tutum		Mesleğe Karşı Tutum		ÖTÖ Toplam Puan	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
24 ve - N=44	30.95	2.99	48.86	4.78	41.97	3.63	24.22	2.33	146.43	10.22
25-34 N=120	29.89	3.67	42.18	5.94	41.48	4.18	24.10	2.82	144.03	10.42
35-44 N=215	30.68	3.15	43.82	6.13	41.93	4.33	24.19	2.89	145.57	11.34
45 ve + N=35	31.48	2.53	40.11	7.18	40.62	4.25	24.57	2.78	144.82	10.55
F	2.960		17.254		1.154		.247		.742	
p	.032*		.000**		.327		.863		.528	

*p<.05; **p<.001

Tablo 10 incelendiğinde sınıf mevcutlarına göre ÖTÖ'nden elde edilen puanlara ait en yüksek ortalamaların İnsancıl düşünsel yaklaşım ($\bar{X}=31.48$) ve Mesleğe karşı tutum ($\bar{X}=24.57$) alt ölçeklerinde sınıf mevcudu 45 ve üzeri; Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık ($\bar{X}=48.86$), Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum ($\bar{X}=41.97$) alt ölçekleri ile Öğretmen Tutum Ölçeği toplam puanı ($\bar{X}=146.43$) açısından ise sınıf mevcudu 24 ve altında olan öğretmenlere ait olduğu görülmektedir. Yapılan analizler sonucunda grupların puanlarına ait aritmetik ortalamalar arasındaki farklılıkların “İnsancıl düşünsel yaklaşım” ve “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” alt ölçeklerinde anlamlı olduğu saptanırken [$F(3-410)= 2.960$, $p<.05$; 17.254 , $p<.001$], öğrenciye, öğrenmeye ve mesleğe karşı tutum ile öğretmen tutum puanları arasındaki farklar ise anlamlı bulunmamıştır. Farkların kaynağını incelemek üzere yapılan LSD testi sonucunda, “İnsancıl Düşünsel Yaklaşım” alt ölçeğindeki anlamlı farkın mevcudu 25-34 olan öğretmenler ile mevcudu 35-44 ve 45'in üzerinde olan öğretmenler arasında sınıf mevcudu 45 ve üzerinde olan öğretmenler lehine; “Mesleki Sorumluluk ve Ayrımcılık” alt ölçeğinde ise mevcudu 35-44 arasında olan öğretmenlerle sınıf mevcudu 25-34 ve 45'in üzerinde olan öğretmenler arasında sınıf mevcudu 35-44 arasında olan öğretmenler lehine olduğu görülmüştür.

Tartışma ve Yorum

Elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan öğretmenlerin ÖTÖ toplam puanlarına ait aritmetik ortalama 145.15 olarak hesaplanmıştır. Bu değer 5'li derecelendirme ölçeği üzerinden dikkate alındığında (3.62), Adana ili merkez ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tutumlarının çok yüksek olmadığı söylenebilir. Benzer sonuçlar ÖTÖ'nün alt ölçeklerinde de saptanmış, “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” boyutu haricinde (4.05) öğretmenlerin diğer alt ölçeklerden elde ettikleri puanlarda 4'ün üzerinde bir ortalama elde edilememiştir. “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” boyutunda nispeten yüksek bulunan aritmetik ortalamaların nedeni ise, bu boyutun “*iyi yetiştirilmiş öğretmenlerin kendilerini sürekli geliştirmelerine gerek yoktur*”, “*sınıfta çok soru sorulması öğretimin etkinliğini azaltır*”, “*öğretmenin sorumluluğu dersiyle sınırlıdır*” gibi ifadelerin yer alması olabilir. Çoğu olumsuz ifade edilen bu maddeler ters çevrilip puanlanınca da doğal olarak yüksek ortalamalar elde edilmiştir. Ayrıca katılımcıların ölçeği Kağıtçıbaşı'nın (1999, s. 42) belirttiği gibi sosyal beğenirlik olgusundan dolayı daha yüksek puan alacak şekilde cevaplanmış olmaları da bu sonucu doğurmuş olabilir.

Öğretmenlerin mesleki tutumlarını belirlemeye yönelik ulaşılabilen araştırmaların birçoğunda kadın (Aşkar ve Erden, 1987; Saracoğlu, 1993; Üstün vd, 2004; Kaya ve Büyükkasap, 2005), bazılarında erkek öğretmenlerin daha olumlu tutumlara sahip olduğu görülmektedir (Şahin, 1992; Karahan, 2005; Sürücü, 1997). Bu araştırmada ise öğretmenlerin mesleki sorumluluk, ayrımcılığa karşı duyarlılık, öğrenci, öğrenme ve genel olarak mesleğe karşı tutumları arasında cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık %75'inin öğretmen yetiştiren fakülte ve yüksekokullardan mezun olmuş, alan bilgisinin yanı sıra mesleki bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılmasına yönelik eğitim almış, sınıf ve okul ortamını tanımaya yönelik öğretmenlik uygulamaları yapmış olarak göreve başlamış olmalarından kaynaklanmış olabilir. Bununla birlikte araştırma öğretmen tutumlarının bekâr öğretmenlerde, insancıl düşünsel yaklaşımın ise erkek öğretmenlerde daha olumlu

olduğunu göstermiştir. Şener (2009) ve Korkmaz (2010) tarafından yapılan araştırmalarda da bekâr öğretmenlerin öğretmen tutumlarının ve kendilerini değerli hissetme düzeylerinin daha yüksek olduğunun belirlenmesi, bu sonuçların evliliğin getirdiği ailevi sorumluluklardan kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Onay Özkaya'ya (2001, s.2) göre kadınlar ev dışı çalışma yaşamına girmekle bağımsızlık kazanma ve toplumsal değerini artırma olanağına kavuşmuştur. Ancak anneliğin kadının kimliğini ve rolünü belirleyen bir öge olmaya devam etmesi nedeniyle kadınlar ev ve iş yaşamındaki sorun/çelişkilerin çözülmesi yükümlülüğünü bireysel olarak yüklenmek durumunda kalmaktadır. Dolayısıyla “İnsancıl düşünsel yaklaşım” alt ölçeğinde erkek öğretmenler lehine çıkan anlamlı farkın nedeni, kadınların her iki alanda yüklendikleri sorumluluklar ve karşılaştıkları zorluklar nedeniyle daha çok stres yaşamaları olabilir. Kadın öğretmenlerin daha depresif oldukları (Tümekaya, 1996), dayağa karşı tutumlarının erkek meslektaşlarından daha olumlu olduğu (Tan, 1993; Gözütok, 1994; Bilgin, 1996) ve yöneticilerin olumsuz davranışlarından daha çok etkilendiklerini (Yavuz, 2005; Taş, 2009) gösteren araştırma bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir.

Araştırma, mezun olunan okul türüne göre eğitim fakültesi ve lisans tamamlama programı mezunu, en az 20 yıl deneyimi olan öğretmenlerin mesleki sorumluluk ve ayrımcılığa karşı daha duyarlı olduklarını göstermiştir. Lisans tamamlama programı, YÖK' ün 23 Mayıs 1989 tarih ve 89.22.876 sayılı kararı ile öğretmen yetiştiren yükseköğretilerin 4 yıla çıkarılıp, lisans eğitimi vermeye başlamasıyla sınıf öğretmeni yetiştiren okullardan mezun olan öğretmenlere lisans eğitimi tamamlama olanağı veren programdır (Ataünal, 1994). Bir diğer ifadeyle bu programlardan mezun olan öğretmenler, 4 yıllık lisans eğitimi veren fakülte mezunu öğretmenlere göre mesleğe çok daha önce başlamış öğretmenlerdir. Deneyim arttıkça insanların mesleklerini sahiplenmesi, sorumluluk sahibi olmaları, mesleğin gerekliliklerini yerine getirmede daha başarılı ve bilinçli olmaları beklenen bir sonuçtur. İlgili araştırmalarda da öğrencilere ve mesleğe yönelik tutumların kıdemli öğretmenlerde daha olumlu olduğu (Karahana, 2005; Tanrıverdi, 2008) ve kıdemli öğretmenlerin öğretmenlik mesleğinin yüksek sorumluluk gerektirdiğini ifade ettikleri görülmektedir (Mooji, 2008). Bu durumda birbiriyle tutarlı olan bu sonuçların, yıllar geçtikçe artan mesleki deneyimlerden kaynaklandığı, deneyim arttıkça öğretmenlerin teori ve pratiği harmanlama konusunda yetkinleştikleri, öğrencilerle iletişim kurma becerilerinin geliştiği ve sınıf olaylarına daha duyarlı yaklaşımları söylenebilir.

Yazıcı' ya (2009, s.34) göre insani nitelikleri son derece önemli bir meslek olan öğretmenliği seçen bireylerin, hizmet verecekleri kişilere karşı yeterli bir duyarlılığa sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü meslek sadece ekonomik gereksinimlerin karşılanması için değil, aynı zamanda psiko-sosyal gelişim ve doyum sağlamak için sürdürülen bir uğraştır. Ülkemizde son yıllarda yaşanan ekonomik sorunlar bir işe yerleşme olanaklarını önemli ölçüde sınırlandırmış, gereksinim duyulan iş gücü ile yüksek öğretim programlarının tür ve kapasiteleri arasındaki dengesizlik, meslek seçimini zorlaştırmıştır. Toplumumuzda herkesin öğretmen olabileceği yönünde oluşan değer yargısıyla birlikte bu durum öğretmenliği giderek zoraki bir meslek haline dönüştürmüştür (Doğan, 2003, s.213). İlgili araştırmalar incelendiğinde de öğretmenlik programlarının tercih edilme oranlarıyla birlikte atanamayan işsiz öğretmenlerin sayısının da gün geçtikçe arttığı, mezunların ücretli, serbest, özel okul öğretmenliği gibi

farklı statülerde çalıştıkları, yeni mezunların dershanelerde stajyerlik altında ücretsiz/düşük ücretlerle istihdam edildikleri görülmektedir (Yazıcı, 2009; Gümüş ve Çetin, 2009). Mesleki doyum sağlayamamanın ise bireylerde depresyon, tükenmişlik ve stres gibi ruh sağlığını edici yaşantılar ortaya çıkardığı bilinmektedir (Zoraloğlu, 1998; Çeliköz, 2004; Cemaloğlu ve Erdemoğlu Şahin, 2007). Mesleğin statüsünde, istihdam olanakları ve çalışma koşullarında yaşanan bu değişimler, göreve yeni başlamış olan öğretmenlerin mesleki sorumluluklarına yönelik algılarını olumsuz etkilemiş de olabilir.

İlgili araştırmalar (Brophy, 1988; Gottfredson, 1986; Sadık, 2000) sınıf mevcutları arttıkça öğretim uygulanmalarının zorlaştığını, sınıf ortamını olumsuz etkileyen öğrenci davranışlarının arttığını göstermektedir. Ayrıca bu ve benzeri pek çok sorunun öğretmenlerde stres, tükenmişlik ve kaygı oluşturduğu ve demokratik tutumları azalttığını gösteren araştırma bulgularını da rastlanılmaktadır (Russell vd, 1987; Lewis, 1999). Ancak bu araştırmada öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin daha insancıl bir yaklaşıma sahip oldukları, birinci kademedeki öğretmenlerin de “Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum”, “Mesleğe karşı tutum” alt ölçekleri ile Öğretmen Tutum Ölçeği toplam puanlarının anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Rodgers’ a (2002) göre, okul yaşantılarında kazanılan deneyimle birlikte öğretmenlerin öğretimi etkileyen durumsal faktörlerin bilincine varma ve çözüm üretme becerileri artmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %57.0’ sinin 15 yıl ve üzerinde kıdeme sahip, kalabalık sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenleri olması, bu sonuçların deneyimle birlikte gelişen problem çözme becerilerinden kaynaklandığını düşündürmektedir. Bununla birlikte 7–12 yaş grubundaki öğrencilerin gelişim ve sınıf öğretmenliğinin kendine özgü mesleki özellikleri dikkate alındığında elde edilen bu sonucun doğal olduğu da söylenebilir. Sınıf öğretmenleri genellikle birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar, altı ders saati boyunca sınıftaki tek öğretmendir. İlköğretim birinci kademedeki öğrenciler ise, okul çağıyla birlikte grup çağına giren, henüz tam sosyalleşmemiş çocuklar olup, toplumda yaşama alışkanlığı ve eğitim ortamında paylaşım ve işbirliği yapma becerilerini kazanmaları hoşgörülü ve sabırlı bir süreç gerektirmektedir (Yazgan İnanç vd, 2007, s.196). Dolayısıyla her gün aynı öğrencilerle bir arada olma imkânı olan sınıf öğretmenlerinin daha insancıl bir tutuma sahip olmaları; öğrenci hatalarını yetersizlik olarak algılamamaları, öğrenmenin düzeyini sadece not olarak düşünmemeleri, iyi bir öğretimle öğrencinin yeteneğinin gelişeceğine inanmaları öğrencilerini gelişim özellikleri açısından tanıdıklarını ve beklentilerinin gerçekçi olduğunu göstermektedir. “Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık” boyutuna yönelik tutumların tam gün (normal) öğretim yapan öğretmenlerde daha olumlu olduğunun tespit edilmesi de bu görüşü destekler niteliktedir. Tam gün öğretim yapan okullarda görev yapan öğretmenler okul ortamında daha uzun süre bulduklarından, meslektaşları ve öğrencileriyle daha fazla zaman geçirme, öğrencileriyle ders dışında iletişim kurma ve mesleki anlamda kendilerini geliştirebilme olanağına sahiptirler. Bu durum sadece öğrencileri tanıma fırsatı vermesi açısından değil, öğretmenlerin okul ortamında kendilerini ve yaptıkları işi değerli hissetmelerine de ortam hazırlayarak, mesleki sorumluluklarına yönelik tutumlarını olumlu yönde geliştirmiş olabilir.

Okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça öğretmenlerin insancıl düşünme, mesleki sorumluluk ve ayrımcılığa karşı duyarlılık ile öğrenciye ve öğrenmeye karşı tutumlarının da olumlu yönde değişmesi, araştırmadan elde edilen bir

diğer önemli sonuçtur. İlgili araştırmalarda da görüldüğü gibi yetersiz çalışma koşullarında etkili öğretim yapmak zorlaşmakta (Edwards, 1993), öğretmenlerin iş doyumunu azalmakta (Tümkaya, 1996) ve okulun yaşam kalitesi düşmektedir (Sarı, 2007; Korkmaz, 2010). Büyük şehirlerde yoğun göçün de etkisiyle artan öğrenci sayısı çoğunlukla alt sosyo-ekonomik düzeydeki çevrelerde bulunan okulların sınıf mevcutlarına yansımakta (Sadık, 2000) ve öğrenci-öğretmen-yönetici-veli işbirliği yeterince sağlanamamaktadır (Demirbulak, 2003). Bu doğrultuda gerek fiziksel gerekse sosyo-kültürel açıdan öğretmenlere daha iyi ortamlar sunabilen okul çevrelerinin öğretmenlerin eğitime ve mesleğe bakış açılarını olumlu etkilediği söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar öğretmenlerin mesleki tutumlarının orta düzeyde olduğunu, mesleki kıdem, görev yapılan eğitim-öğretim kademesi, okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyi, öğretim şekli ve sınıf mevcudunun öğretmenlik tutumuyla yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. Öğretmenlerin öğrenciye, öğrenmeye ve sorumluluklarına karşı duyarlılıklarının deneyimle birlikte artması, düşünme biçimlerinin daha insancıl olması ve mesleki tutumlarının olumlu yönde değişmesi öğretmen adaylarının yeterli bilgi ve mümkün olabilecek en fazla deneyimle mesleğe hazırlanmaları gerektiğini göstermektedir. Özellikle mesleğe yeni başlayan öğretmenlere okul yönetimi ve deneyimli öğretmenler tarafından sağlanacak destek, deneyimsizlikten kaynaklanan kaygı ve stresi nispeten azaltarak, özgüveni arttıracaktır. Birinci kademe ve tam gün öğretim yapan öğretmenlerin öğretmenliğe yönelik tutumlarının daha olumlu olmasının, meslektaşları ve öğrencileriyle daha fazla zaman geçirmelerinden ve öğrencileri tanıma imkânı bulmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumda sınıf mevcutlarının azaltılması ve ülke genelinde tam gün öğretime geçme yönünde önlemler alınması gerektiği söylenebilir. Etkili öğretmenliğin en önemli göstergelerinden birisi de öğretim sürecinin niteliğidir. Dolayısıyla okulların fiziksel olanaklarının yanı sıra öğretmenlerin mesleki bilgi ve becerilerini de (iletişim, öğretim teknikleri, sınıf yönetimi, disiplin vb.) geliştirmeye yönelik düzenli çalışmalar yapılmasının, öğretmenlerin öz-yeterlik inançlarını güçlendirerek, mesleki tutumlarına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aşkar, P., Erden, M. (1987), Öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ölçeği, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 12 (121), 8-1.
- Ataüinal, A. (1994), *Türkiye’de İlkokul Öğretmeni Yetiştirme Sorunu (1923-1994) ve ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya’daki Çağdaş Uygulama ve Eğitimler*, Ankara: Ders Aletleri Yapım Merkezi Matbaası.
- Bauch, P. A. (1982), Predicting elementary classroom teaching practices from teachers’ educational beliefs, 42p, Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, New York, ED 226437.
- Bilgin, H. (1996), Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin öğretmenlik tutumlarının incelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Brophy, J. E. (1988), Educating teachers about managing classrooms and students, *Teaching and Teacher Education*, 4 (1), 1-18.

- Can, G. (1987), Öğretmenlik meslek anlayışı üzerine bir araştırma (Ankara okullarında), *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 159–170.
- Cemaloğlu, N., Erdemoğlu Şahin, D. (2007), Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15, 465-484.
- Chase, C.I. (1985), Two thousand teachers view their profession, *Journal of Educational Research*, 79 (1), 12–18.
- Çapa, Y., Çil, N. (2000), Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 69 – 73.
- Çelenk, S. (1988), Eğitim yüksek okulu öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çeliköz, N., Çetin, F. (2004), Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını etkileyen etmenler, *Milli Eğitim Dergisi*, 162, 136–145.
- De Jesus, S.N., Conboy, J. (2001), A stress management course to prevent teacher distress, *The International Journal of Educational Management*, 15, 131-137.
- Demirbulak, D. (2003), Veli öğretmen görüşmeleri ile ilgili bir çalışma, <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/146/demirbulak.htm>, Erişim Tarihi [10.03.2008].
- Doğan, C. (2003), *Türkiye’de Öğretmenlik Mesleğinin sorunları ve Öğretmen Adaylarının Mesleğe İlişkin Görüşleri*, İstanbul: Burak Yayınevi.
- Edwards, C. H. (1993), *Classroom Discipline and Management*, Newyork: Macmillan Publishing Company.
- Erden, M. (1995), Öğretmen adaylarının öğretmenlik sertifikası derslerine yönelik tutumları, *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 99–105.
- Gottlieb, E.E., Yakir, R. (1995), Perceptions of the research-teaching nexus and job satisfaction: an analysis from the carneige international survey of the academic profesion, 27p, Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Francisco, *ED 390320*.
- Gottfredson, D.C. (1986), Promising strategies for improving student behavior, USA, Maryland (Baltimore), ss. 40, *ED 1.310/2: 315910*.
- Gözütok, D. (1994), Öğretmenlerin dayığa karşı tutumları ve okullarda dayak uygulamaları, *I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Metinleri*, 564–573, Adana: ÇÜ Basımevi.
- Gümüş, A., Çetin, İ. (2009), Öğretmen istihdamı ve uyarlanma biçimleri: işsizlik, esnek çalışma ve otoriteriyenizm, 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, *Bildiri Özetleri*, 408, Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İzmir.
- Gürkan, T. (1993), *İlkokul Öğretmenlerinin Öğretmenlik Tutumları İle Benlik Kavramları Arasındaki İlişki*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999), *Yeni İnsan ve İnsanlar (10. Basım)*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karahan, H. (2005), Ortaöğretim kurumlarında görev yapan coğrafya öğretmenlerinin diğer öğretmenlerle öğretmenlik tutumları açısından incelenmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kaya, A. ve Büyükkasap, E. (2005), Fizik öğretmenliği programı öğrencilerinin profilleri, öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ve endişeleri: Erzurum Örneği, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2, 367–380.
- Köksal, N. (2009), Öğretmen adaylarının öğretmen yeterliklerine sahip olma düzeylerinin ve mesleğe yönelik tutumlarının değerlendirilmesi, 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, *Bildiri Özetleri*, 393, Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İzmir.
- Korkmaz, G. (2010), İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Okul Yaşam Kalitesini Algılama Düzeyleri ve Mesleki Tutumlarının İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, ÇÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Küçükahmet, L. (1998), *Öğretim İlke ve Yöntemleri (9. Baskı)*, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Lewis, R. (1999), Teachers coping with the stress of classroom discipline, *Social Psychology of Education*, c.3, ss.155–171.
- Medved, J.A. (1982), The Applicability of Herzberg's motivation-hygiene theory, *Educational Leadership*, 39 (7), 555.
- Mooji, J. (2008), Primary education, teachers' professionalism and social class about motivation and demotivation of government school teachers in India, *International Journal of Education Development*, 28, 508–523.
- Oğçabol, R., Akpınar, Y., Caner, A., Erkin, E., Gök, F., Ünlühisarcıklı, Ö. (2003), *Öğretmen Yetiştirme Araştırması*, Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.
- Onay Özkaya, M. (2001), Kadınların iş hayatında başarılarını etkileyen faktörler, 5. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, *Bildiri Metinleri*, <http://dari.cu.edu.tr/sempozyum/bil19.htm>, Erişim Tarihi [02.01.2010].
- Peker, R. (2002), İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerine etki eden bazı faktörler, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 305–318.
- Ramsey, W., Ransley, W. (1986), A method of analysis for determining dimensions of teaching style, *Teaching and Teacher Education*, 2 (1), 69–79.
- Rodgers, C. (2002), Defining reflection: another look at john dewey and reflective thinking, <http://www.jcu.edu/education>, Erişim Tarihi [30.03.2010].
- Russell, D.W., Altmaier, E., VanVelzen, D. (1987), Job-related stress, social support, and burnout among classroom teachers, *Journal of Applied Psychology*, 72, 269–274.
- Sadık, F. (2000), İlköğretim birinci aşama sınıf öğretmenlerinin sınıfta gözlemledikleri problem davranışlar, *Yüksek Lisans Tezi*, ÇÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Saracaloğlu, A. S. (1993), Fen ve edebiyat fakülteleri öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları, *İzmir I. Eğitim Kongresi Bildirileri*, 565–569, İzmir: Buca Eğitim Fakültesi Yayını.
- Sürücü, A. (1997), Öğretmenlik formasyonu alan öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şahin, N. (1992), Arifiye Anadolu öğretmen lisesi 3. sınıf öğrencilerinin öğretmenliğe ilişkin tutumlar, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Şener, A. (2009), Yaşlılık, yaşam doyumu ve boş zaman faaliyetleri, <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/yasamdoyumu.pdf>, Erişim Tarihi [28.3.2009].
- Tamara, J. (2001), An initial exploration into a time of change: teacher perceptions of their profession in the new millennium, 29p, SPERA National Conference Proceedings, 17th Wagga Wagga, New South Wales, Australia, ED 470626.
- Tan, M. (1993), Öğretmen adaylarının eğitimde dayak konusundaki tutumları, *Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi*, 37-55, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Tanrıverdi, H.D. (2008), Anasınıfı öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumlarıyla anasınıfı eğitim programında öngörülen hedeflere ulaşılma derecesi arasındaki ilişki, *Yüksek Lisans Tezi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Taş, S. (2009), İlköğretim okulu müdürlerinin etkili iletişimi ile okul iklimi arasındaki ilişki, *1.Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, 531-543, Çanakkale.
- Tekerci, H.(2008), Farklı okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin mesleki doyumlarının ve tutumlarının incelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tezbasaran, A. A. (1997), *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Tezcan, M. (1995), *Eğitim Sosyolojisi (10. Baskı)*, Ankara: Feryal Matbaa.
- Tufan E., Güdek B. (2008), Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 75-90.
- Tümkiye, S. (1996), öğretmenlerdeki tükenmişliğin sosyo-demografik özellikler ve iş ortamı ile ilişkisi, *III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Sözlü Bildiri*, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Üstün, E., Erkan S., Akman B. (2004), Türkiye’de okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının incelenmesi, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 129-136.
- Yavuz, M. (2005), İlköğretim okulu müdürlerinden beklenen roller ve karşılama düzeyleri, *Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yazgan İnanç, B., Bilgin, M., Kılıç Atıcı, M. (2007), *Gelişim Psikolojisi (3. Baskı)*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Yazıcı, H. (2009), öğretmenlik mesleği, motivasyon kaynakları ve temel tutumlar: kuramsal bir bakış, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (1), 33-46.
- Zoraloğlu, Y.M. (1998), Öğretmenlerin mesleki stres kaynakları ve stresin örgütsel doğurguları., *Yüksek Lisans Tezi*, KTÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.